

蒙古时文选读

第六册

李宪民 编

中国人民解放军外国语学院一系第五教研室

一九九七年七月

ГАРЧИГ

27-Р	ХИЧЭЭЛ	
	ТҮЛШ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ САЛБАР-----	1
28-Р	ХИЧЭЭЛ	
	МЭДЭХЭД ИЛҮҮДЭХГҮЙ-----	42
29-Р	ХИЧЭЭЛ	
	МОНГОЛ ХЭЛ, БИЧГИЙН СУДЛАЛ-----	95
30-Р	ХИЧЭЭЛ	
	НИСЛЭГИЙН ТОМ ОСОЛ-----	117

27-р ХИЧЭЭЛ
ТҮҮШ ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ САЛБАР

1. НЕФТИЙН НӨӨЦ УЛСЫН НУУЦ

/ Цагаанхүүгийн Багмид "чухал хүн шүү" гэж олон хүнээс сонссон. Бодвол хийж бүтээсэн нь чамгүй, тэр чинээгээрээ өгүүлэх юмтай гэсэн үг биз. Тэрээр Зүүнбаянгийн Нефтийн үйлдвэрт цехийн болон ерөнхий инженер, тэрчлэн үйлдвэрийн даргаар ажиллаж байжээ. Мөн эдийн засгийн ухааны дэд доктор цолтой. /

-Та 1960 онд Москвагийн нефть хими-хийн дээд сургуулийг төгсжээ. Тэгээд Зүүнбаянгийн орд руу шууд очсон байх нь ээ? Тэр үед нефть гарч байсан гэдэг байх аа?

-Нефть байгууллагын анхны гурван инженер Аж үйлдвэрийн яамны томилолтоор Зүүнбаянг зүглэсэн хэрэг. Тэр үеэс Цагаан элсэнд хайгуулын өрөмдлөг хийж, 1965 онд дууссан л даа. Хоёр цооногоос нь 1964 онд есөн тонн нефть гарч байсан. Зүүнбаянгаас 1960 онд 28,6, 1965 онд 16,0, харин 1970 онд 4,0 мянган тонн нефть олборлоод, үйлдвэр зогссон. Уг нь үйлдвэр 300-гаад сая төгрөгийн хөрөнгөтэй байлаа.

-Үйлдвэр юунаас болоод тамирдсан хэрэг вэ? Хөдөлгөөд байх арга мухардсан хэрэг үү?

-Нефть өвөл амархан царцдаг учир ашиглалт хүнд байсан. Уг нь халаагуур ашиглаж болно л доо. Мөн цооногийн өгөлтийг сайжруулахын тулд халуун

нефтийг угааж, тэрчлэн ус шааж ч үзсэн. Хэрээ Цагаан элсний ордыг ашиглавал 100-гаад цооног өрөмдөж, 20 гаруй км газарт халаалгатай шугам хоолой тавих тооцоог Зөвлөлтийн мэргэжилтүүд гаргасан. Тэглээ гээд олигтой үр дүнд хүрээгүй. Өөрөөр хэлбэл нэг тонн нефтийн өртөг 700-гаад төгрөгт хүрэх тооцоо гарсан. Тэр үед Оросоос 220 төгрөгөөр авч байлаа шүү дээ. 1968 онд Брежнев дарга ирж, Монголд нефтийн үйлдвэр ажиллах боломжгүй тухай хэлснийг хожим дам сонссон.

-Өнөөдөр нефтьтэй болох нь гэж дээр, доргүй шуугих боллоо. Жишээлбэл, Зүүнбаянгийн Цагаан элсэн дэх орд аль хэр унацтай бол ?

-Цагаан элсний ордын хязгаарыг 2-3 км-ээр өргөтгөж болох юм. Мөн гүнрүүгээ нефтийн давхарга дахин гарах үндэс бий. 1955 онд Зүүнбаянгийн ордоос 55 мянган тонн нефть олборлож байсан. Хажууханд нь 1000-гаад метрийн гүнээс нефть илэрсэн 3-4 тогтоцтой. Энэ бүхнээс жилд 150-200 мянган тонн нефть олзвордох бололцоо бий. Гэхдээ баталгаатай тоо биш шүү.

-Манай улс газрынхаа хөрсөнд 400-гаад сая тонн нефтийн нөөцтэй гэдэг худлаа болж таарах нь ээ?

-Наадах чинь тун бүдүүвтэр тоо л доо. Өөрөөр хэлбэл, хүний царайг нь ажиглаад, зүрх нь мууджээ гэхтэй адил. Юмыг өнгөцхөн дүгнэж болохгүй биз дээ.

-Тэгвэл нийгмийг хий бужигнуулж, мөнгөтэй хүмүүсийн хорхойг хөдөлгөж байгаа хэрэг үү?

Нефтийн хайгуулд олон компани хошуурч байна. Тэд өөрсдөө ч шороо үмхэх вий.

-Жишээгээр бизнесмен нэг төгрөгнөөс хэдэн мөнгө унагаахаа тооцож таарна. Гэхдээ нефтийн хайгуул өнөө маргаашдаа үр дүнгээ өгөхгүй, аз туршилт ихтэйг ойлгохсон. Энэ ажил руу тооцоо муутай, харанхуй хандаж нефтийнхний нэр хүнд, тэрчлэн гадаадын хөрөнгө оруулалтад муугаар нөлөөлөх вий гэж боддог. Нөөц сайн тогтоогүй нөхцөлд тийм үйлдвэр барьж, ийм юм хийнэ гэх нь утгагүй. Жишээлбэл, Баян-Ойл компани жилд хэдий хэмжээний нефть гаргах баталгаа хэрэгтэй. Дараа нь үйлдвэр ажиллах, бид нефтийг нь худалдаж авах эсэхийг шийдэх ёстой. Гэхдээ манайд Араб, Кувейтийн нефтийн ордууд шиг том эх булаг байхгүй. Дотоодын хэрэгцээгээ хангаж, багахан хэсгийг экспортлох боломж бий.

-Нефтийн "амьд" нөөц мэдэгдэхгүй байхад улсын нууцад яагаад багтаадаг хэрэг вэ?

-Газрын хөрсөн дэх нефтийг улсын нөөцөд оруулдаггүй шүү дээ. Тэгээд ч мэдэх хүн байхгүй. Харин олборлоод хадгалж байгаа нефть бол улсын нөөц төдийгүй нууц. Хаана, хэдий хэмжээний нефтийн бүтээгдэхүүн нөөцөнд байгааг удирдах тушаалын хоёр гурван хүн мэддэг. Нөөцөөс Засгийн газрын тогтоолын дагуу улсын батлан хамгаалах, эдийн засгийн аюулгүй байдал, тэрчлэн цаг уурын гэнэтийн бэрхшээлтэй үед хэрэглэдэг. Нефтыгүй орон 30

хонгилын хөрөнгөтний нөөцтэй байх, олон улсын нийтлэг журэм бий. Тухайлбал, Орос нефтийн өмчлөл болгодоо гэхэд манай савнд дор хаяж гурван сарын турш "амиа аргалах" нөөц байх нь зөв биш үү.

-Ер нь газрын тосыг хүмүүс нэлээд сонжих болоо чухдаа. Навд зах нь, газрын тосны хөтөлбөрийн, цаг хугацааны төлөвлөгөө болгоо гэдэг?

-Хөтөлбөрийг удаан хугацаанд санхүүжүүлэх эх үүсвэрийг бодролцож гаргамаар юм. Зөвхөн Засгийн газрын эжилжих хугацааны хөтөлбөр байж болохгүй л дээ. Уг нь дийлэнх заалт нь нефтийн хайгуулыг тухай юм билээ. Гэтэл халуун амьсгалыг нь мэдэрч суугаа хүмүүст өгөхгүй нууцалдаг нь ямар учиртайг бүү мэд... Тэрчлэн газрын тосны хуульд зарчмын хэдэн өөрчлөлт оруулахсан. Үүн түрүүнд нефтийн хайгуул, олборлолт, боловсруулалт, түгээлтийг зохицуулахад төрийн оролцоо, аж ахуйн нэгжийн хүлээх хариуцлагыг тодорхой заах цаг болсон. Мөн нефтийн үндэсний компани байгуулж, гадаадын компаниудтай өрсөлдөх түвшинд хүргэхэд тодорхой нөлөөлмөөр байна.

-Саяхан нефтийн Үндэсний нэгдэл байгуулагдсан биш үү. Тэдэнд гадаадын хүчтэй компани нэгдэлтэй өрсөлдөх боломж бий болов уу?

-Дүрэм журамтай нь сайн танилцаагүй. Дотоодын хөрөнгө оруулалтаа зохицуулж, хүчээ нэгтгэн, нэгэн зүгт зүтгэж чадвал л юм. Гэтэл манайхан гадаадад очиж, хоорондоо өрсөлддөг зуршилтай. Үүнээс салах

цаг болсон. Ер нь нефтийн чиглэлийн компаниудыг албан хүчээр нэгтгэн, төрийн ивээлд байлгах хэрэг биш. Хөрөнгө нь эргээд төлөгдөх, өөрөөр хэлбэл ашиг өгөх нөхцөлтэйгээр нэгтгэх нь чухал.

-Манай улс 1994 онд 400-гаад мянган тонн бензин, дизелийн болон онгоцны түлш, мазутыг хэрэглэсэн гэлүү. Цаашид аль хэр хэлбэлзэх бол ?

-Өсөлтийг байлаа гэхэд 2000 оны үед 500 мянган тоннд хүрэх болов уу. Ямар ч гэсэн дэлхийн зах зээлээс нефтиэ авч, улсынхаа хэрэгцээг хангаж байна. Тухайлбал, 1994 онд хувийн компаниуд 30 гаруй мянган тонн нефтийн бүтээгдэхүүнийг гаднаас оруулж ирсэн. Манай улс түлшний чиглэлээр боловсруулалт хийвэл мазут жаахан илүү гарна. Үүнийг жижиг станцад өгөх юмуу, гадаадад худалдаж болох юм. Бусад бүтээгдэхүүнийг бүрэн хэрэглэх бололцоотой.

-Бусдын өмнө сав тосож, суухгүй, нефть боловсруулах үйлдвэр байгуулах цаг ойрхон бололтой. Үүнийг ганц концерн үүрч дийлэх үү? Ер нь төрийн оролцоо юу байж болох вэ?

-Жилд олборлох нефтийн нөөцийг тогтоосны дараа үйлдвэр байгуулахаа бодох учиртай. Одоо хайгуул хийж байгаа гадаадын компаниуд жижиг үйлдвэр оруулж ирэх болов уу. Энэ нь зөвхөн анхны нэрлэгээр бензин, зуны дизелийн түлш, мазут гаргана. Харин бензиний чанар нь манай стандартад тохирохгүй учир нэмэлт аргууд хэрэглэж таарна. Ер

нь монгол Улсын нефтийн бүтээгдэхүүнээр тууштай хангасал жилд нэг сая тонн нефть боловсруулах үйлдвэр шаардлагатай. Ингэснээр л олон улсын стандартад тэнцэх бензин гаргана. Мөн бага оврын үйлдвэрийн тухай нэлээд яригддаг. Энэ нь бүтээгдэхүүний чанарт муу нөлөөтэй. Харин гаргасан биензинийг нь дахин боловсруулж чанаржуулдаг үйлдвэр байж болно. Ер нь манай 500-600 мянган тонн нефть боловсруулдаг хоёр үйлдвэртэй байхад хэрэгцээгээ хангана. Цаашид бодох нэг зүйл гэвэл, этилтэй бензин хэрэглэхгүй байх нь зөв. Ядаж л байгаль орчноо хамгаалж үлдэнэ.

-Манай олборлох нефтийн бүтээгдэхүүн этилтэй байх уу?

-Бензиний октаны тоо өсөх тусам чанар нь сайжирдаг. Зүүнбаянгийн бинзиний октаны тоо 60 орчим, одоо хэрэглэж байгаа бинзинийх 76 юм. Энэ тоог өсгөхийн тулд этилийн шингэнээс өөр бүтээгдэхүүнийг хэрэглэх нь зөв дөө.

-Та "НИК-ОЙЛ" компани байгуулсан гэлүү?

-Бид бусдын юмыг худалдаж ашиг олоод сууна гэвэл эндүүрэл болох биз. Цаашид боломжийн хөрөнгийг нефтийн хайгуулд хаях нь хожоотой. Энэ үүднээс "Нефть импорт" концернийн дэргэд компани байгуулах боллоо. Захирлаар нь намайг сонгосон. Шабаа тавиад 2-3 хонож байгаа учир тийм зүйлийг ингээд хийчихнэ гэх арга алга. Ер нь тодорхой талбайд нефтийн хайгуул хийх, боловсруулах үйлдвэр

байгуулахад оролцох зорилготой.

-Бэл, бэнчин овоо биз?

-Зөвхөн эхний гурван жилд нэг талбайд хайгуул хийхэд 8 сая доллар үрэх болов уу. Цаашил боловсруулах үйлдвэр байгуулах учир гадаадын банкнаас хөнгөлттэй зээл авах юмуу томоохон компаниудтай хамтарч хөдөлнө. Мөн дотоодын хөрөнгө оруулалтыг нефть импорт концерн зохих хэмжээгээр гаргах бололцоотой. Ямар ч гэсэн халаасандаа бага зэрэг мөнгөтэй, боловсон хүчин сайн, үйлдвэрлэлийн зохих баазтай гэсэн үг.

-Үүгээрээ хайгуулын бусад компаниас давуу гэж ойлгож болох нь ээ! Хаана талбай авав?

-Зарласан газраас хоёр талбай авах өргөдлөө "Газрын тос" товчоонд өгсөн. Засгийн газарт оруулж шийдэх байлгүй. Хэддүгээр талбай гэж хэлмээргүй байна.

Ж. АЛТАНГЭРЭЛ

2. Торхонд маань 15000

баррель газрын тос бий

/ Ерөнхий сайд М. Энхсайхан дипломатуудтай уулзахдаа Монгол Улс газрын тос олборлож, экспортолсон тухай мэдээлэв. АНУ-ын "Нескор Энержи" компанийн монгол дахь байнгын төлөөлөгч бөгөөд "Баян Ойл" компанийн удирдах захирал Роберт Фридлайнтай манай сурвалжлагч ярилцжээ. /

-Ямар хувь зохиолоор та монголын газрын тосны өндөр зинсдөр маргааштай холбогдсон юм бэ?

-Би АНУ-ын гадаад харилцаанд 30 жил дипломат алба халсан. Сүүлийн хоёр жилд АНУ-аас Монголд эдийн засгийн тусламж үзүүлэх агентлагийн даргаар Улаанбаатарт ажиллав. Намайг АНУ-ын "Нескор Энержи" компани урьж байнгын төлөөлөгчөөр монголд ажиллаач гэж хүссэн юм. Би дуртай зөвшөөрсөн.

"Нескор Энержи" бол нефтийн бүтээгдэхүүн эрж хайх, олж илрүүлэх, олборлож үйлдвэрлэх талаар нэрд гарсан манай улсын том компани. Монголыг би муугүй мэднэ. Монголд ардчилал хөгжиж ажиллахад таатай нөхцөл бүрдэж байв. Монголын газар шорооноос нефтийн бүтээгдэхүүн оргилуун дарс шиг бургिलाхыг нүдээр үзэхийг хүссэн юм.

-Хэдэн оноос танайх Монголд төслөө хэрэгжүүлж эхэлсэн бэ ?

-АНУ-ын "Нескор Энержи" компани Монголын Засгийн газартай хамтарч 1993 онд газрын тос олборлох төсөл боловсруулан хэрэгжүүлж эхэлсэн. Тавь тавин хувиар хөрөнгө оруулалт хийж, эцсийн үр ашиг орлогыг нь мөн тавин хувиар эзэмшихээр гэрээ байгуулж гарын үсэг зурсан.

-Монголд газрын тос олборлох үйл явц чухам ямар шатандаа явж байна вэ?

-Төслийг монголд хэрэгжүүлэх ажлыг гүйцэтгэх зорилгоор "Баян-Ойл" компани байгуулсан. Хоёр талбайд өрөмдлөг хийсэн. Нэлээд олон цооногийг

жижигдүүлж, Газрын тос хадгалах нөөцийг зоорьтой болсон.

- "Саалиа бэлдэхээр саваа зэх" гэж монголчууд ярьдаг. Газрын тосны том торх маань арай хоосонгүй биз дээ.

- Тийм ээ. Газрын тос хадгалах энэ торхонд монголын газар шорооны гүнээс оргилуулж авсан 15000 баррель (нэг баррель нь 159 литртэй тэнцэнэ) газрын тос хадгалагдаж байна. Монгол Улс анх удаа гадаадад 100 баррель газрын тос экспортлон гаргав. Энэ зун үйлдвэрлэлийн туршилтыг амжилттай хийлээ. Үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа жигдрээд ирэхийн цагт нийт олборлох боломжтой болохыг нотолсон.

- Ер нь Монгол Улсын газрын тос дундарч шавхрах болов уу?

- Хэдэн арван жилдээ лав дундрахгүй гэж итгэлтэй хэлж болно.

- Манай газрын тос дэлхийн өөр өнцөг булан нутаг уснаас олгойддог газрын тосноос чанараар ямар вэ?

- Газрын тос янз бүр байдаг. Ер нь газрын муу тос гэж бараг байдаггүй. Ямар зорилгоор ашиглах вэ гэдгээсээ ихээхэн шалтгаална.

Танай газрын тос бол хүнд тос. Шатаж тослох шингэн материал үйлдвэрлэхэд илүү зохимжтой. А-76 болон бусад маркийн бензин шатахуун гаргаж авъя гэвэл дахин боловсруулах үйлдвэр байгуулах, нэмэлт төхөөрөмж тавих шаардлагатай.

- Өнгөрсөн хэдэн жилд газрын тос олборлож үр

дүнд хүрэхэд хэр зэрэг мөнгө хөрөнгө зарцуулсан бол ?

-Монголын Засгийн газар "Нескор Энержи" компани хамтраад газрын тосыг олборлоход өнөөдрийн байдлаар 55 сая ам долларын хөрөнгө оруулалт хийсний дийлэнх хувийг нь "Нескор Энержи" компаниас оруулжээ.

-Монголын радиогоор газрын тосны мэдэгдэл хийхийг сонссон. Газрын тос олборлоход гацаа түгжрэл багагүй байгаа юмаа даа.

-Тиймээ. Төслийг хэрэгжүүлэх явцад монголын Засгийн газарт санхүү мөнгөний гачаал тохиолдсон. Гэрээ хэлэлцээрт заасан хувь хэмжээгээр хөрөнгө оруулалтаа цаг тухайд нь хийж чадсангүй. Иймээс газрын тос олборлох, ажлын эрч суларч, сунжран гацаж түгжрэх бэрхшээл тохиолдоод байна.

-Гацаанаас гарах арга, замыг хэрхэн эрж хайж байна вэ?

- "Нескор Энержи" компани Монголд газрын тос олборлох энэхүү төслийг бизнесийн хүрээнд ч Монголын талд ч үр ашигтай гэж үзэж байна. Тиймээс ч ажлаа зогсоохгүй үүднээс Монголын Засгийн газрын нэрийн өмнөөс нэлээд хэмжээний хөрөнгө оруулалтыг хийж байлаа. Энэ нь танай Засгийн газрын сэтгэлийг зовоож эмзэглүүлэх болсон. Яагаад гэвэл өр төлбөр зузаарч байлаа. Бид танай Засгийн газартай байгуулсан гэрээгээ шинэчилсэн. Өр барагдуулах үйлдвэрлэлээ сэргээх аргыг зүйл бүрээр эрж хайж

байна. "Москор Энержи" компани өр ширгүй төлбөрийг харьцангуй сайн чадавхитай болохыг хэлмээр байна. Гачаанаас гарна гэж найдаж явна.

-Монголчууд газрын тосыг эртнээс хүсч хүлээсэн. Өдийд газрын тосоо бялхуулан өөрийн нефтийн бүтээгдэхүүнтэй болж, бинзин шатахуун, тослох материалын үнэ ханш хямдарч, амь зуулга дээрдэнэ гэж найдаж байсан...

-Ийм дэврүүн сэтгэл зүйн уур амьсгал Шотландад ч тохиолдож байсан. Шотландчууд газрын тос олборлож эхэлснээс хойш хэдхэн сарын дотор л иргэд нь чинээлэг улс гүрэн л баян болчих юм шиг санаж байсан. Гэвч газрын тос олборлох, үйлдвэрлэх борлуулах ашиг олох гэдэг нь говьд өрөмдмөл худаг гаргаж мал сүргээ ханатал умдаалахтай адилгүй. Олон он жилийн хойно үр ашиг нь мэдрэгдэнэ. Эхлээд гарзаа олзоор нөхнө. Газрын тосны эцсийн бүтээгдэхүүнийг ихээхэн хэмжээгээр үйлдвэрлэхэд далайн чинээ гарз гардаг. Иймд ганц хоёр жилд зарлагаа нөхөхөд амаргүй. Монгол орон далай тэнгэсэн зам тээврээс хол хөндий оршдог. Орос нефтийн бүтээгдэхүүнээр баян орон. Хятад харьцангуй хараа хяналттай гүрэн. Гэвч газрын тосны үр ашгийг үзэх тунчиг холгүй.

-Та газрын тосны маргаашийг хэрхэн төсөөлж байна вэ?

-Сайнаар. Шинэ онд газрын түүхий тосны олборлолтоос орлого олно. Гэвч цэвэр ашиг олтол

хоёр гурван жилийн зай байх болов уу. Монголын Засгийн газар газрын тосны олборлолтод онцгой анхаарал тавьж байгаа. Стратегийн ач холбогдол ч өгч байна. Хэрэв танай Засгийн газар өрөө барагдуулж, хөрөнгө оруулалтаа хийж чадахгүйд хүрвэл "Нескор Энержи" компани 100 хувийн хөрөнгө оруулалт хийх санаачилга гаргасан. Энэ санал баталгаажвал манай компани 1997 онд 8 сая ам. долларын хөрөнгө оруулалт хийхээр төлөвлөж байна. Мөнгө санхүүгийн гачаал гацаанаас ийн гарчихвал ирэх хавраас газрын тосны үйлдвэрлэл жигдэрч, аль аль талдаа ашигтай ажиллана гэдэгт итгэл төгс байна.

-Монголд ажиллах нөхцөл ямар вэ? Монголчуудтай ажиллаж түншлэхэд хэцүү юу ?

-Танай оронд ажиллахад таатай байна. Манай "Баян Ойл" компанид 170 шахам хүмүүс ажилладаг. Одоогоор орон тоог жаахан цомхотгосон тал буй. Тэд мэргэжлийн ур чадвар, ажиллах арга барилаар гаргууд сайн. Найзлаж түншлэхэд ч хэцүү биш.

-Газрын тосны үйлдвэрлэл жигдрээд ирвэл ажлын шинэ байр нэмэгдэх болов уу?

-200 гаруй монголчууд ажиллах байх. Манайд ажил хүнд цалин пүнлүү өндөр. Гэр бүл үр хүүхдүүдийг нь оролцуулбал 1000 гаруй хүнийг элбэг тэжээх болно.

3. Ерөнхийлөгч газрын тосны

дэвхээр дэслээ мялаав

Сүүлийн жилүүдэд хийсэн судалгаараар манай орноос нутагт газрын тосны гурван сав газар тогтоогдсон. Үүнээс Тамсаг, Зүүнбаянгийн сав газарт хайгуулын ажил эхлээд байгаа билээ. Монголд болсон гадаадын хөрөнгө оруулагчдын чуулга уулзалтад ирсэн төлөөлөгчдийн сүүлч буцаж амжаагүй байхад буюу энэ сарын 6-ны өдрийн 16,35 цагт Дорнод Монголын тал үүцээ нээлээ. Тамсагийн сав газрын XIX талбайн гурав дахь цооногоос газрын тос оргилон гарав. Энэ нь чуулга уулзалтын дараа болсон томоохон үйл явдал.

... Тамсагт гарсан газрын тосыг үзэхээр монгол Улсын Ерөнхийлөгч П. Очирбат, ХААҮ-ийн сайд Л.Нямсамбуу, Батлан хамгаалахын сайд Д. Дорлигжав, Газрын тосны хэрэг эрхлэх газрын дарга Г. Энхболд нар уржигдар 13 цагт Улаанбаатараас мордлоо. Таван цаг нисч, 18 цагийн орчимд зорьсон газартаа хүрэв. Зээрийн сүргээс өөр нүдэнд торох бараагүй тэгш ногоон талд арван хоёр давхар барилгын дайтай өндөр өрмийн цамхаг сүндэрлэн босчээ. Газрын гүнээс оргилсан тосыг хоолойгоор дамжуулж, тусгайлан байгуулсан даланд хуримтлууж байв. Цооногоос гаргасан нөгөөх хоолойгоор байгалийн хий гарах ажээ. Энэ цооногоос эхлээд өдөрт 1500 баррель газрын тос урсан гарсан гэнэ. 16 цаг олборлолтын туршилт хийхэд өдөрт 687 баррель газрын тос гарч, гарц тогтмолжжээ. Иймд АНУ-аас

ачуулсан олборлолтын тоног, төхөөрөмжийг бүрэн туршилтын ажлаа түр зогсоогоод байгаа юм байна.

Ажилчдын Ерөнхийлөгчид газрын тосоо оргилуулж, байгалийн хийг асааж үзүүлэв. Ерөнхийлөгч П. Очирбат "Би энэ газрын тосны дээжээс дээлээ мялаа" гэхэд бусад нь "Нэлд нь шүрчих байх" хэмээн хориглонгуй байлаа. Ерөнхийлөгч өөрийн санаснаар болж даланд тунасан тосонд гараа дүрэн, магнайдаа хүргэв. Дараа нь цугларсан хүмүүст хандан:

-Би 1994 оны намар Зүүн-Баянгийн Цагаан элсэнд анхны өрөм зооход очиж "Өрөмдлөгө амжилттай болж, цосногоос газрын тос оргилуун дарс шиг оргилж байгаасай" гэж ерөөсөн. Монголын ард түмний олон жил хүсч, мөрөөдсөн зүйл биелж байна. Ийм учраас энэ тосны дээжээс ард түмнээ төлөөлөөд дээлээ мялаа гэв. Газрын тосны дээжээс хоёр гараа дүрэн, шүр, оюун товруу шигтгээтэй суран бүс бүсэлсэн, ухаа шаргал даавуу дээлийнхээ энгэр биед хүргэн мялаав. "Бид газрын дор байсан тосыг газрын дээр хамтын хүчээр гаргалаа. Эх орныхоо газрын тосны их баялгийг ард түмэндээ нээгээд өгчих юмсан гэж хичээн зүтгэж явсан хэрэг минь бүтлээ" гэж сэтгэл догдлон хэлж байлаа.

Газрын тосны хэрэг эрхлэх газрын дарга Г. Энхболд:

-Газрын тос олборлох ажил 1986 оноос эхэлсэн. АНУ-ийн "СОКО" компани өнөөдрийн амжилтад хүртлээ

17 сая ам. доллар зарцууллаа. Газрын тос оосон амьсгалын тэрэгтэйгээр ийнхүү оргилж гарах тохиолдол маш ховор байдаг. Энэ бол монголд газрын тос оргилон гарсан анхны тохиолдол гэв. Бид 3500 метрт өрөмдлөг хийхээр төлөвлөж байсан. Гэтэл 2398 метр өрсөмдөөд газрын тос гарсан. Дараагийн үгү талбайн дөрөвдөх цооногийг эндээс 700 метрийн зайтай газар өрөмдөнө гэж Монголын инженер залуу ярьж байв.

Газрын тосны дээжийг үзсэний дараа Ерөнхийлөгч, дагалдан яваа сайд, дарга нар, газрын тосны мэргэжилтнүүдийн хамт өрмийн цамхагийн дэргэд дурсгалын зураг татуулав. Тэнд ажиллаж буй "Соко" компанийн Монгол дахь төлөөлөгч Боб Вошен Ерөнхийлөгчид "Тамсагийн баг" гэсэн бичиг бүхий саравчтай малгай дурсгалаа.

Ерөнхийлөгчийн суусан нисдэг тэрэг Тамсагийн XIX талбайгаас хөөрөхөд зөөлөн бороо шивэрч үдэв. Цагийн дараа Дорнод аймгийн нисэх онгоцны буудалд ирж нисдэг тэргээ цэнэглээд Улаанбаатар руу хөдөллөө. Тэндээс өртөө газар холдоход уудам талд хэдэн мянгаараа сүрэглэсэн цагаан зээр үзэгдэв. Хамт явсан АНУ-ын гурван мэргэжилтэн нисдэг тэрэгийн цонхоор заацгаан, гайхан биширч явлаа.

Ийнхүү Тамсагийн тосны дээжийг их л бэлгэшээн Улаанбаатарт авчирлаа. Газрын тос гарна гарахгүй хэмээн ярьцгааж суусан монголчууд ямартаа ч газарын тос олборлох боллоо. Харин одоо газрын тос хэдий хэмжээгээр олборлох вэ гэдгийг ярих цаг